

VẤN ĐỀ “BÁO HÓA” TẠP CHÍ Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

ThS. TRẦN HÙNG PHI^(*)

ThS. TẠ VĂN SOÁT^(**)

Ngày nhận bài: 07/6/2022

Ngày thẩm định: 13/6/2022

Ngày duyệt đăng: 20/6/2022

Tóm tắt: Vấn đề “báo hóa” tạp chí đã và đang gây ra những hệ lụy xấu trong dư luận xã hội và làm giảm hiệu quả của công tác quản lý nhà nước về báo chí. Hiện tượng “báo hóa” tạp chí, nhất là ở các tạp chí điện tử, đã biến “tờ tạp chí có tính chất chuyên ngành và định kỳ” đến gần với “tờ báo hằng ngày”. Theo đó, “báo hóa” tạp chí là hiện tượng một số tạp chí không thực hiện đúng tôn chỉ, mục đích; hình thức trình bày (giao diện), nội dung thông tin thể hiện gây hiểu nhầm thành báo. Nội dung bài viết tập trung đề cập đến thực trạng “báo hóa” tạp chí, tổng hợp, nhận diện những biểu hiện “báo hóa” tạp chí; đồng thời, đề xuất một số giải pháp góp phần khắc phục hiện tượng này.

Từ khóa: “báo hóa” tạp chí; nhận diện biểu hiện; tạp chí điện tử

1. Dẫn nhập

Tính đến tháng 4/2022, nước ta có 370 tạp chí, 309 tạp chí khoa học; trong đó, có 191 tạp chí thực hiện loại hình điện tử⁽¹⁾ (bao gồm cả tạp chí điện tử độc lập và không độc lập). Có thể thấy, lực lượng tạp chí ở nước ta hiện nay khá hùng hậu, hiện diện ở tất cả các ngành và lĩnh vực. Trong những năm qua, phát huy lợi thế đặc thù (đăng tin bài có tính chất chuyên ngành, công bố kết quả nghiên cứu khoa học, thông tin về hoạt động khoa học chuyên ngành), hệ thống tạp chí cùng với đội ngũ báo chí trong cả nước thực hiện tốt nhiệm vụ tuyên truyền chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước,

góp phần nâng cao dân trí và đời sống văn hóa, tinh thần của nhân dân. Hơn thế, với lợi thế đặc thù, hệ thống tạp chí là diễn đàn để các nhà khoa học, nhà lý luận, nhà hoạt động thực tiễn thảo luận, tổ chức tổng kết thực tiễn, phản biện chính sách..., làm sáng tỏ những vấn đề lý luận, rút ra những bài học kinh nghiệm, góp phần quan trọng vào quá trình hoạch định đường lối lãnh đạo đất nước qua các thời kỳ của Đảng; đồng thời, tham mưu, đề xuất các giải pháp cho cơ quan quản lý nhà nước trong quá trình xây dựng và thực thi chính sách. Dẫu vậy, thực tế cũng cho thấy, không ít tạp chí chuyên ngành hiện nay sa sút về chất lượng, hoạt động hình thức, đăng tải nhiều tin, bài có tính chất thông tin quảng cáo; nhiều tạp chí khoa học có số lượng “tia ra” thấp, chủ yếu phát hành nội bộ. Đặc biệt, xu hướng “báo hóa” xuất hiện ở nhiều tạp chí, trong đó phải kể đến là các tạp chí điện tử. Ngày 08/11/2019, trả lời chất vấn

^(*) Học viện Chính trị khu vực II, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

^(**) Trường Chính trị tỉnh Đồng Nai

tại Kỳ họp thứ tám Quốc hội khóa XIV về tình trạng “báo hóa” tạp chí, trang thông tin điện tử, Bộ trưởng Bộ Thông tin và Truyền thông Nguyễn Mạnh Hùng khẳng định: Đây là hoạt động sai Luật Báo chí. Hiện nay, chúng ta quản lý báo chí thông qua tôn chỉ, mục đích, vì báo chí là cơ quan ngôn luận của cơ quan chủ quản và mỗi cơ quan chủ quản đều có lĩnh vực hoạt động của mình. Luật quy định tạp chí khác báo ở chỗ là tập trung vào chuyên ngành và định kỳ. Vừa qua có tình trạng một số tạp chí xa rời những điều này. Cũng điều tra, phóng sự, tin thời sự, tin chính trị vượt quá tôn chỉ mục đích cũng như các quy định về tạp chí⁽²⁾.

2. “Báo hóa” tạp chí - Nhận diện và thực trạng - Nhận diện “báo hóa” tạp chí

Khoản 15 Điều 3 Luật Báo chí năm 2016 quy định: Tạp chí điện tử là sản phẩm báo chí xuất bản định kỳ, đăng tin, bài có tính chất chuyên ngành, được truyền dẫn trên môi trường mạng; khoản 16 Điều 3 quy định: Tạp chí khoa học là sản phẩm báo chí xuất bản định kỳ để công bố kết quả nghiên cứu khoa học, thông tin về hoạt động khoa học chuyên ngành⁽³⁾. Ngoài ra, trong tiêu chí nhận diện những biểu hiện “báo hóa” tạp chí do Bộ Thông tin và Truyền thông công bố năm 2022 đã chỉ rõ về tạp chí chuyên ngành và tạp chí khoa học: “Tạp chí chuyên ngành: Là sản phẩm báo chí xuất bản định kỳ, đăng tin bài có tính chất chuyên ngành (nếu là Tạp chí điện tử thì có thêm cụm từ “được truyền dẫn trên môi trường mạng”). Cơ quan chủ quản: các hội xã hội, xã hội nghề nghiệp. Tạp chí khoa học: Là sản phẩm báo chí xuất bản định kỳ để công bố kết quả nghiên cứu khoa học, thông tin về hoạt động khoa học chuyên ngành. Cơ quan chủ quản: bệnh viện, trường đại học, viện nghiên cứu...”⁽⁴⁾. Đồng thời, tại Quyết định số 362/QĐ-TTg ngày 03/4/2019 của Thủ tướng Chính phủ về *Phê duyệt Quy hoạch phát triển và quản lý báo chí toàn quốc đến năm 2025* xác định: “Tạp chí điện tử phải thể hiện đúng tính chất tạp chí, không được sử dụng giấy phép xuất bản tạp chí điện tử để

xuất bản báo điện tử”⁽⁵⁾. Từ những quy định trên cho thấy, “định kỳ” và “chuyên ngành” là những tiêu chí cơ bản quy định tính chất, đặc trưng của loại hình tạp chí; cùng với đó tạp chí sử dụng các thể loại chính luận, như bình luận, chuyên luận hoặc tin tức khoa học; đối tượng bạn đọc mà tạp chí hướng tới thường theo lĩnh vực chuyên biệt, nhất là đối với các tạp chí khoa học chuyên ngành. Như vậy, nếu những tiêu chí này không được bảo đảm sẽ làm cho “bóng dáng” của tờ tạp chí trở nên mờ nhạt. Hay nói cách khác, biểu hiện “báo hóa” tạp chí trở nên rõ nét hơn, với những dấu hiệu của một tờ báo hằng ngày.

Thực hiện Văn bản số 3359/VPCP-KGVX ngày 21/5/2021, Bộ Thông tin và Truyền thông đã ban hành Công văn số 844/BTTTT-CBC ngày 10/3/2022 về việc tăng cường rà soát, chấn chỉnh, xử lý vi phạm trong hoạt động báo chí; đồng thời, công bố bộ công cụ “những biểu hiện “báo hóa” tạp chí, trang thông tin điện tử tổng hợp, mạng xã hội thời gian qua”.

Bộ công cụ “những biểu hiện “báo hóa” tạp chí, trang thông tin điện tử tổng hợp, mạng xã hội thời gian qua” có 02 phần cơ bản: Phần I. Nhận diện “báo hóa” tạp chí; Phần II. Nhận diện biểu hiện “báo hóa” trang thông tin điện tử tổng hợp, mạng xã hội và các giải pháp xử lý, chấn chỉnh. Đối với nội dung nhận diện “báo hóa” tạp chí, bộ công cụ đã phân biệt giữa tạp chí chuyên ngành và tạp chí khoa học; chỉ rõ tình trạng “báo hóa” tạp chí, đồng thời nhấn mạnh việc “báo hóa” tạp chí chủ yếu xảy ra đối với tạp chí điện tử. Bên cạnh đó, bộ công cụ khẳng định vấn đề “báo hóa” tạp chí gây nhức nhối cho xã hội, chỉ ra những dấu hiệu “báo hóa” tạp chí... Theo đó, nội dung nhận diện “những biểu hiện “báo hóa” tạp chí⁽⁶⁾ cụ thể như sau:

Thứ nhất, hình thức thể hiện cổ tình gây hiểu nhầm là báo: 1) Logo gây hiểu nhầm (mãng séc ẩn phâm, giao diện trang chủ không ghi hoặc ghi “tạp chí” rất nhỏ không thể hiện là tạp chí). 2) Các chuyên mục thể hiện như báo (thời sự, chính trị, điều tra theo đơn bạn đọc, phóng sự

điều tra...). 3) Chuyên trang không thể hiện trực thuộc tạp chí. Chuyên trang thể hiện độc lập với tạp chí, không ghi thuộc tạp chí, chuyên trang chỉ thể hiện thuộc cơ quan chủ quản.

Thứ hai, về nội dung: 1) Không thực hiện đúng tôn chỉ, mục đích: Phản ánh vấn đề, nội dung không thuộc lĩnh vực tôn chỉ, mục đích ghi trong giấy phép; Giật tít, câu view: Tít mập mờ, đặt câu hỏi nghi vấn, tít không phù hợp với nội dung; Thông tin về vấn đề nội bộ một chiều theo đơn thư, thông tin chưa kiểm chứng; Tạp chí khoa học nhưng thông tin khoa học, lý luận, thông tin chuyên ngành hạn chế. 2) Một số tạp chí thực hiện rửa nguồn tin cho trang thông tin điện tử tổng hợp đăng những tin, bài thời sự, xã hội, giải trí, giật gân, câu khách. 3) Một số tạp chí có biểu hiện sao chép, tổng hợp thông tin từ các nguồn khác, ít bài tự sản xuất.

- Thực trạng “báo hóa” tạp chí

Ở nước ta, những năm gần đây, vấn đề “báo hóa” tạp chí đang trở thành “hạt sạn” trong sự đồng hành của đội ngũ báo chí với công cuộc đổi mới đất nước, “khơi dậy khát vọng phát triển đất nước phồn vinh, hạnh phúc” như tinh thần Đại hội lần thứ XIII của Đảng. Công văn số 4854/BTTTT-CBC ngày 26/11/2021 của Bộ Thông tin và Truyền thông về việc *chấn chỉnh tình trạng lợi dụng danh nghĩa báo chí để sách nhiễu, hoạt động trái pháp luật* đã nêu rõ: Thời gian qua, Bộ Thông tin và Truyền thông nhận được nhiều thông tin, phản ánh về việc có một số cơ quan báo chí, trong đó chủ yếu là tạp chí thuộc các tổ chức xã hội, tổ chức xã hội - nghề nghiệp, lợi dụng danh nghĩa báo chí để hoạt động trái pháp luật, sách nhiễu cơ quan, doanh nghiệp, địa phương. Bên cạnh đó, theo Cục Báo chí - Bộ Thông tin và Truyền thông, vấn đề “báo hóa” tạp chí chủ yếu xảy ra ở các tạp chí điện tử, đặc biệt là các tạp chí điện tử tồn tại với tư cách độc lập (không có tạp chí in).

Sự ra đời của loại hình tạp chí điện tử đã làm cho công tác thông tin, tuyên truyền, phổ biến các công trình nghiên cứu trở nên kịp

thời và phong phú hơn, trên bình diện rộng hơn. Tuy vậy, hầu hết các tạp chí có phiên bản điện tử thường đăng lại những bài viết, công trình nghiên cứu đã đăng trên tạp chí in (bản rút gọn), số lượng bài viết, công trình nghiên cứu chưa đăng trên tạp chí in không nhiều; đồng thời, tổ chức sản xuất tin, bài đối với các hoạt động của cơ quan, đơn vị chủ quản. Nhìn nhận một cách khách quan, xu hướng “báo hóa” ở những tạp chí điện tử này chưa thật sự rõ nét. Xu hướng “báo hóa” tạp chí được thể hiện ở hầu hết các tạp chí điện tử tồn tại với tư cách độc lập (không có phiên bản in) và số ít tạp chí in có phiên bản điện tử. Có thể dễ dàng nhận thấy điều này ở ngay “giao diện” của mỗi tạp chí điện tử. Cụ thể, giao diện với các chuyên mục khá giống với các tờ báo điện tử hàng ngày; đồng thời, hoạt động như báo điện tử, nội dung cập nhật hàng giờ. Bên cạnh đó, nhiều nội dung đăng trên các ấn phẩm này hầu như không gắn với chức năng, nhiệm vụ được giao, cố tình “báo hóa” để tổ chức tin, bài theo hướng câu khách, tăng số lượng người truy cập và mục đích cuối cùng là tăng nguồn thu (lợi nhuận) thông qua quảng cáo. Nói một cách cụ thể hơn, các tạp chí có xu hướng “báo hóa” là “chú trọng phản ánh các vấn đề, vụ việc tiêu cực trong xã hội nhưng lượng thông tin lý luận, khoa học, chuyên ngành hạn chế, thậm chí không có; đăng tải tin, bài hoặc cử phóng viên hoạt động tác nghiệp về những nội dung ngoài phạm vi tôn chỉ, mục đích ghi trong giấy phép; nhà báo, phóng viên của tạp chí khoa học nhưng sử dụng danh nghĩa báo chí hoạt động tác nghiệp để điều tra theo đơn thư, yêu cầu, thậm chí đe dọa buộc cơ quan, tổ chức, doanh nghiệp... cung cấp hồ sơ, tài liệu, tự cho mình quyền hạn như cơ quan thanh tra, điều tra; có phóng viên hoạt động tác nghiệp vi phạm pháp luật, vi phạm quy định đạo đức nghề nghiệp”⁽⁷⁾. Văn kiện Đại hội lần thứ XIII của Đảng khẳng định: “Hệ thống thông tin đại chúng còn nhiều hạn chế; một số cơ quan báo chí xa rời tôn chỉ và có biểu hiện thương mại hóa”⁽⁸⁾.

Mình chứng cho tính chất “nhức nhối” của vấn đề “báo hóa” tạp chí, đặc biệt là các tạp chí điện tử, là việc cơ quan quản lý nhà nước thường xuyên có những quyết định xử phạt một số tờ tạp chí, cùng không ít phóng viên, biên tập viên, cộng tác viên của các tờ tạp chí. Theo thông tin từ Cục Báo chí, từ năm 2019 đến nay, Bộ Thông tin và Truyền thông và các Sở Thông tin và Truyền thông trong cả nước đã xử lý 84 trường hợp tạp chí vi phạm, với hơn 2,3 tỷ đồng. Trong đó, 39 tạp chí bị xử phạt với hơn 1,4 tỷ đồng, 03 tạp chí bị đình bản, thu hồi 03 thẻ nhà báo. Từ năm 2020 đến quý I/2022, Cục Báo chí - Bộ Thông tin và Truyền thông nhận được 832 đơn thư; riêng đơn thư liên quan đến tin, bài của các tạp chí là 294. Năm 2022, Bộ Thông tin và Truyền thông bước đầu xác định hơn 30 tạp chí có dấu hiệu “báo hóa”, chủ yếu của các hội xã hội, xã hội nghề nghiệp và một số viện nghiên cứu⁽⁹⁾.

Trước tình trạng “báo hóa” tạp chí, đặc biệt là các tạp chí điện tử có xu hướng diễn biến phức tạp, ngày 21/5/2021, Văn phòng Chính phủ đã có Văn bản số 3359/VPCP-KGVX về việc rà soát, chấn chỉnh tình trạng “báo hóa” tạp chí, trang thông tin điện tử tổng hợp. Trong đó, yêu cầu Bộ Thông tin và Truyền thông: (1) Khẩn trương có giải pháp hiệu quả chấn chỉnh các sai phạm trong hoạt động của tạp chí điện tử, trang thông tin điện tử tổng hợp; (2) Làm rõ trách nhiệm của cơ quan báo chí, người đứng đầu cơ quan báo chí khi để các chuyên trang, ấn phẩm có nhiều vi phạm, sai phạm; (3) Xử lý nghiêm các trường hợp hoạt động không đúng tôn chỉ, mục đích của cơ quan báo chí, vi phạm quy định đạo đức nghề nghiệp người làm báo.

3. Một số kiến nghị nhằm khắc phục tình trạng “báo hóa” tạp chí

“Báo hóa” tạp chí gây nhức nhối cho xã hội, nhưng thời gian qua, việc xử lý tình trạng “báo hóa” tạp chí điện tử xa rời tôn chỉ, mục đích, nhất là các tạp chí điện tử thuộc các hội, chưa nghiêm túc. Cụ thể, “xử lý tình trạng “báo hóa” tạp chí điện tử không đều, thiếu liên tục và bền vững gây dư luận xấu trong xã hội”⁽¹⁰⁾. Trong

thời gian tới, các cơ quan lý nhà nước cần có những biện pháp mạnh mẽ hơn, liên tục hơn để “xây dựng nền báo chí, truyền thông chuyên nghiệp, nhân văn, hiện đại”⁽¹¹⁾.

Để góp phần cùng với cơ quan quản lý nhà nước đề ra giải pháp có tính căn cơ nhằm khắc phục tình trạng “báo hóa” tạp chí, nhất là các tạp chí điện tử, **bài viết kiến nghị một số nội dung sau:**

Thứ nhất, cần rà soát và hoàn thiện hệ thống pháp luật phù hợp với thực tiễn phát triển của báo chí. Tình trạng “lách luật”, “báo hóa” tạp chí, nhất là ở các tạp chí điện tử là do các quy định của pháp luật hiện hành chưa đầy đủ, chưa bám sát thực tiễn. Đồng thời, các quy định của pháp luật hiện hành còn khoảng trống khiến cho việc xử lý tình trạng “báo hóa” tạp chí “không đều, thiếu liên tục và bền vững”, đặc biệt là đối với cấp quản lý ở địa phương. Chẳng hạn, tại Khoản 15 Điều 3 Luật Báo chí năm 2016 quy định: Tạp chí điện tử là sản phẩm báo chí xuất bản định kỳ, đăng tin, bài có tính chất chuyên ngành, được truyền dẫn trên môi trường mạng; bên cạnh đó, tại Quyết định số 362/QĐ-TTg ngày 03/4/2019 của Thủ tướng Chính phủ về *Phê duyệt Quy hoạch phát triển và quản lý báo chí toàn quốc đến năm 2025* xác định tạp chí điện tử phải thể hiện đúng tính chất tạp chí, không được sử dụng giấy phép xuất bản tạp chí điện tử để xuất bản báo điện tử. Nghĩa là, theo quy định, tạp chí điện tử cũng phải tuân thủ tiêu chí “định kỳ”. Tuy nhiên, tiêu chí “định kỳ” của tạp chí điện tử lại không rõ về mặt thời gian. Đây chính là một những “kẽ hở” của quy định pháp luật để các tạp chí điện tử “lách luật”, khiến cho tình trạng “báo hóa” tạp chí điện tử xuất hiện ngày càng nhiều và dai dẳng.

Thứ hai, Bộ Thông tin và Truyền thông, Sở Thông tin và Truyền thông các tỉnh/thành cần có cách thức phù hợp công khai danh sách các tạp chí có hiện tượng “báo hóa”. Theo thông tin từ Bộ Thông tin và Truyền thông, hiện nay, bước đầu xác định hơn 30

tạp chí có dấu hiệu “báo hóa”, chủ yếu của các hội xã hội, xã hội nghề nghiệp và một số viện nghiên cứu. Về mặt số lượng thì có, còn danh tính và biểu hiện như thế nào lại không rõ. Thiết nghĩ, bên cạnh việc nhắc nhở đối với các tạp chí có dấu hiệu “báo hóa”, thì hoạt động công khai danh sách này sẽ giúp các cơ quan, đơn vị nắm bắt được mà có sự phối hợp trong công việc phù hợp với chức năng, nhiệm vụ của mỗi cơ quan, đơn vị.

Thứ ba, cần quyết liệt trong xử lý đối với tạp chí có hiện tượng “báo hóa”, các tạp chí không tuân thủ tôn chỉ, mục đích trong quá trình hoạt động; đội ngũ phóng viên, biên tập viên vi phạm đạo đức người làm báo. Văn kiện Đại hội lần thứ XIII của Đảng nhấn mạnh: “Tăng cường quản lý và phát triển các loại hình truyền thông, thông tin trên internet. Kiên quyết đấu tranh, loại bỏ các sản phẩm, thông tin độc hại, xuyên tạc, phản động, ảnh hưởng xấu đến ổn định chính trị - xã hội, thuần phong mỹ tục”⁽¹²⁾. Đảng và Nhà nước luôn tạo điều kiện để lực lượng báo chí nước ta ngày càng phát triển và hội nhập với xu thế báo chí trên thế giới. Tuy nhiên, công tác quản lý nhà nước đối với báo chí phải luôn được chú trọng và tăng cường để báo chí giữ vững định hướng và bản chất cách mạng.

Thứ tư, cần nghiêm túc trong việc xử lý các cơ quan chủ quản của các tạp chí có hiện tượng “báo hóa”, đặc biệt là đối với người đứng đầu cơ quan chủ quản. Ở một chừng mực nào đó, đây là biểu hiện của sự buông lỏng trong công tác lãnh đạo, quản lý. Thực tế cho thấy, nhiều cơ quan chủ quản đã phó mặc cho các tạp chí trực thuộc tự thân vận động, tự chủ hoàn toàn về mặt tài chính, trong khi luật quy định, cơ quan chủ quản phải bảo đảm điều kiện hoạt động cho cơ quan báo chí. Điều này đã tạo điều kiện cho các tạp chí “lách luật”, hoạt động sai tôn chỉ, mục đích, chức năng, nhiệm vụ.

Thứ năm, cần đẩy mạnh việc sắp xếp lại hệ thống các tạp chí trong cả nước. Thời gian qua, không ít tạp chí được cấp phép ra đời có

phạm vi, lĩnh vực hoạt động tương tự nhau. Với 679 tạp chí hiện có trong cả nước cho thấy sự hùng hậu của lực lượng tạp chí. Tuy nhiên, sự hùng hậu này đã thu hẹp “lối đi riêng” của mỗi tạp chí, cùng với đó là sự chồng lấn lĩnh vực hoạt động. Trong bối cảnh “khoảng trống trong sân chung” và “lối đi riêng” bị thu hẹp, để duy trì sự tồn tại thì không ít tạp chí “lách luật”, tạo điều kiện cho đội ngũ phóng viên, biên tập viên thực hiện các hoạt động báo chí giống như tờ báo hằng ngày. □

(1), (4) và (6) *Nhận diện biểu hiện “báo hóa” tạp chí, trang thông tin điện tử tổng hợp, mạng xã hội*; <https://vietnamnet.vn/nhan-dien-bieu-hien-bao-hoa-tap-chi-trang-thong-tin-dien-tu-tong-hop-mang-xa-hoi-2009517.html>, ngày 15/4/2022

(2) Công Thọ, Bộ trưởng Bộ Thông tin và Truyền thông Nguyễn Mạnh Hùng: *Tình trạng báo hóa tạp chí là sai luật*; <https://kinhtedothi.vn/bo-truong-bo-tttt-nguyen-manh-hung-tinh-trang-bao-hoa-tap-chi-la-sai-luat.html>, ngày 08/11/2019

(3) Luật Báo chí năm 2016

(5) Quyết định số 362/QĐ-TTg ngày 03/4/2019 của Thủ tướng Chính phủ về *Phê duyệt Quy hoạch phát triển và quản lý báo chí toàn quốc đến năm 2025*; <https://tulieuvankien.dangcongsan.vn/he-thong-van-ban/van-ban-quy-pham-phap-luat/quyet-dinh-so-362qd-ttg-ngay-0342019-cua-thu-tuong-chinh-phu-phe-duyet-quy-hoach-phat-trien-va-quan-ly-bao-chi-toan-quoc-den-5312>

(7) Công văn số 844/BTTTT-CBC ngày 10/3/2022 của Bộ Thông tin và Truyền thông về *việc tăng cường rà soát, chấn chỉnh, xử lý vi phạm trong hoạt động báo chí*; <https://luatvietnam.vn/thong-tin/cong-van-844-btttt-cbc-218413-d6.html>

(8), (11) và (12) Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, t.I, NXB Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2021, tr.85, 146 và 146

(9) Ban Thời sự, *Đề báo ra báo, tạp chí ra tạp chí, trang tin ra trang tin*; <https://vietnamnet.vn/de-bao-ra-bao-tap-chi-ra-tap-chi-trang-tin-ra-trang-tin-2011474.html>, ngày 15/5/2022

(10) Thế Anh - Minh Nhật, *Báo chí định hướng dư luận xã hội và là diễn đàn tin cậy của nhân dân*; <https://baovaphapluat.vn/kiem-sat-24h/van-de-su-kien/bao-chi-dinh-huong-du-luan-xa-hoi-va-la-dien-dan-tin-cay-cua-nhan-dan-116628.html>, ngày 24/12/2021